

Charvátová, Kateřina

**Vztah dvorů k vesnickému osídlení na panstvích cisterckých klášterů v
Čechách**

Archaeologia historica. 1986, vol. 11, iss. [1], pp. 461-467

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139643>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20241004

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vztah dvorů k vesnickému osídlení na panstvích cisterckých klášterů v Čechách

KATEŘINA CHARVÁTOVÁ

Expanze cisterckých klášterů, která zasáhla ve 12. a 13. století větší část Evropy, sehrála značnou roli i v dějinách osídlení. V této souvislosti je nejčastěji uváděna kolonizační činnost klášterů. Vlastní kolonizační aktivita však nebyla jediným způsobem, jak cistercké kláštery ovlivnily osídlení. Vedle ní je nutno též hovořit o restrukturační činnosti, ke které docházelo v důsledku organizace a vývoje cisterckých panství. Jedním z konkrétních projevů restrukturační činnosti byla záměrná likvidace vesnického osídlení, a jeho náhrada hospodářskými dvory. Tento jev byl nejčastější na území Anglie, doložen však je i z dalších zemí západní Evropy i z Evropy střední (Lékař 1977, 299–300; Ribbe 1980, 204–205; Beresford 1965, 152; Desmond 1975, 248, 252; Berman 1979, 210; Roehl 1972, 103 a další).

Obsahem mého příspěvku by mělo být zhodnocení situace v Čechách. Cílem pak odpověď na následující otázky. Jaký byl vztah mezi klášterními dvory a vesnickým osídlením? Docházelo i u nás v souvislosti se zakládáním či provozem dvorů k rušení vsí? Pokud ano, jak často? A konečně, jaký vliv na reorganizaci cisterckých klášterství mohl mít cistercký hospodářský model?

Předem všech úvah je nutno si uvědomit vývoj cisterckého ekonomického myšlení. Na počátku existence řádu byl zformulován hospodářský model, který odlišil cisterciáky od jiných řádů. Podle něj neměly kláštery vlastnit jinou půdu než tu, kterou sami vyklučili a kterou sami obdělávají. Základem ekonomiky měly být hospodářské dvory, grangie, obhospodařované vlastními silami kláštera. Tento systém byl vytvořen pro situaci Burgundska a Francie na počátku 12. století. S rozvojem řádu v čase i prostoru teoretický model hospodářství přestával vyhovovat a dostával se do rozporu s praxí, která vždy byla závislá na určitých konkrétních podmínkách, v nichž jednotlivé kláštery existovaly. (Jedním z těchto rozporných jevů byl fakt, že kláštery získávaly stále více půdy již osídlené a ne jen území nekolonizovaná. V této souvislosti často přicházejí zprávy o tom, že cisterciáci některé ze získaných vsí boří a na jejich pozemcích budují své dvory).

Narůstající rozpory vedly k tomu, že hospodářský model, jenž se nemohl v praxi uskutečňovat, byl během 13. století odvolán i teoreticky (Lékař 1977, 307; Ribbe 1980; Schich 1980). V následujících obdobích jsou cisterciáci běžnou feudální vrchností a jejich hospodářství lze charakterizovat jako rentový velkostatek doplňovaný hospodářstvím režijním.

Z hlediska vývoje cisterckého ekonomického myšlení lze české cistercké kláštery rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny náleží opatství, která vznikla před rokem 1200, u nichž můžeme v ranných fázích vývoje předpokládat vliv idejí cisterckého vlastního hospodářství (Sedlec, Plasy, Nepomuk, Hradiště, Svaté Pole). Druhou tvoří kláštery založené ve 13. a 14. století, v době, kdy myšlenky autarkní ekonomiky byly již opuštěny a cisterciáci se stali normální feudální vrchností (Osek, Vyšší Brod, Zlatá Koruna, Zbraslav, Klášterní Skalice).

Zajímáme-li se o fázi, kdy kláštery mohly být pod vlivem cisterckého hospodářského modelu, zjišťujeme, že písemné prameny pro toto období má jen jediný z našich klášterů, a to klášter plaský. Jedná se o soubor asi 35 majetkoprávních listin z let 1146–1250 (CDB I, II, III, IV). Zvláštní postavení mezi nimi zaujímá papežská konfirmace plaských statků z roku 1250 (CDB IV, č. 192a, s. 352), díky níž známe rozsah a strukturu klášterství v té době.

Roku 1250 existovalo v okolí kláštera 11 klášterních dvorů, listinou nazývaných grangie. O jednom z těchto dvorů lze soudit, že vznikl kolonizační činností kláštera (Rinthof neznámé lokalizace). Ostatních 10 dvorů bylo klášterem založeno na místech již dříve osídlených. Jaká byla povaha osídlení těchto míst před vznikem klášterních dvorů víme z písemných pramenů pouze částečně. Tři z nich byly vesnice (Močidlec – CDB II, č. 48, s. 44, č. 113, s. 108, č. 187, s. 173; Olšany – CDB II, č. 342, s. 351; Hodyně – CDB II, č. 332, s. 341, CDB III, č. 226, s. 304). U ostatních je situace méně jasná; buď prameny jejich charakteristiku neuvádějí vůbec, nebo pro ně používají termín „praedium“, který vyjadřuje vazbu k majiteli a ne typ osídlení. Termín praedium mohl znamenat ves, ale mohly se pod ním skrývat i jiné formy osídlení, např. dvorce, roztpýlená sídliště či sídlištní komplex. (V případě východočeského „praedia“ Řepníky, které Vladislav II. věnoval lito-myšlské premonstrátské kanonii, šlo patrně o opevněné hradiště a o 1–3 vsí v jeho blízkosti – CDB I, č. 399, s. 413, Charvát 1978, díl II., 329–333, tab. 302.) Z písemných pramenů vyplývá pouze, že na některých ze zmíněných plaských lokalit bylo osídlení složitější, sestávající z několika částí náležejících různým majitelům (Čečín – 3 části, CDB I, č. 304, s. 274, č. 322, s. 295, č. 325, s. 298; Sechutice – 2 části odlišené i v místních jménech – Sechutice a Sechutice Inferior – CDB I, č. 396, s. 409, č. 300, s. 270; Mladotice – 2 části, CDB I, č. 344, s. 311, CDB II, č. 54, s. 48).

Jak se změnila sídelní situace vznikem dvorů? Pokud můžeme věřit věrohodnosti popisu plaského panství v konfirmaci z roku 1250 (CDB IV, č. 192a, s. 352), tak z 10 klášterních dvorů založených v místech starších sídlišť, osm jich starší osídlení překrylo a dva vznikly v jeho sousedství. Je nápadné, že oba případy, kdy v roce 1250 vedle sebe existuje ves a dvůr, jsou doloženy na lokalitách vzdálených, ležících mimo souvislou klášterní drážbu (Močidlec, Luňov), zatímco všechny případy, kdy bylo starší osídlení dvorem nahrazeno, se týkají lokalit v okolí kláštera (Sechutice, Čečín, Kaznějov, Olšany, Mladotice, Hodyně, Nynice, Lomany).

Co se stalo na těch místech, kde bylo starší osídlení překryto dvorem? Byly původní vsi zrušeny a na jejich místě vystavěny dvory, jež přejaly stávající plužinu? To lze předpokládat u těch lokalit, které byly dříve prameny nazývány villa (Hodyně – CDB II, č. 332, s. 341, CDB III, č. 1, s. 1; Čečín – CDB I, č. 304, s. 276). Méně jasná je situace u lokalit označovaných jako praedia či u sídlišť bez bližší charakteristiky. Některá z těchto míst byla patrně též vesnicemi a v tom případě by i pro ně platil předpoklad zrušení zástavby a připojení polností ke dvoru. Jiná však mohla být dvorci a v tom případě by patrně nešlo o likvidaci staršího typu osídlení, ale spíše o jeho přestavbu a nové začlenění do hospodářské struktury klášterství. V řešení otázek, jež se týkají charakteru staršího osídlení, změn na lokalitách v souvislosti se založením klášterního dvoru, velikosti a typu dvorů by mohla značně napomoci archeologie, neboť jen ona by mohla získat potřebné informace.

Zajímavé by bylo též znát odpověď na otázky: Co se stalo s původním obyvatelstvem? Zůstalo jako čeleď při dvorech nebo mu byla k sídlení určena jiná místa? Jak změnilo dvorové hospodářství plužinu? Docházelo k jejímu rozšiřování

nebo zůstávala v původním rozsahu? V těchto případech je naděje na zodpovězení poměrně malá a spíše bude nutno se uchýlit k analogiím než k řešení na základě vlastního plaského materiálu.

Jak již řečeno, všechny dvory, které klášter založil uvnitř souvislého panství v okolí Plas, byly v polovině 13. století samostatnými sídelními jednotkami bez průvodního osídlení vesnického. Ve své důslednosti se toto uspořádání zdá být záměrným. Domnívám se, že v těchto dvorech lze spatřovat plaské grangie obhospodařované vlastními klášterními silami.

Tím se dostávám k odpovědi na otázku týkající se vlivu cisterckého hospodářského modelu na organizaci cisterckých klášterství. Tento vliv bych viděla v přenesení ideje grangie do našeho prostředí. Vzhledem k tomu, že u nás byly podmínky, v nichž existovaly cistercké kláštery odlišné od podmínek, pro které byl cistercký model vytvořen, nemohlo dojít ani k převzetí ideje grangie v plném jejím rozsahu, spíše by se mohlo mluvit o jejím derivátu, jak je vidět na příkladě plaských „grangií“. Plaské dvory se vyznačují některými vlastnostmi, jež jsou s pojmem grangie v rozporu. Např. plaské dvory nikdy nebyly jediným zdrojem klášterních příjmů, neboť Plasy od počátku své existence vlastnily vsi, z nichž pobíraly dávky. Dále, plaské „grangie“ vznikly na půdě již osídle a nikoliv vlastní klášterní kolonizací. Tento fakt je obzvláště pozoruhodný proto, že Plasy vlastnily v jaderné oblasti své državy rozsáhlé lesní újezdy, které kolonizovaly. Produkty této kolonizace však byly převážně vesnice, z dvorů přichází v úvahu pouze onen blíže neznámý Rinthof (Charvátová 1985). Vedle těchto rysů, které by grangie mít neměly, shledáváme však u plaských dvorů znaky pro grangie typické: vzdálenost do jednoho dne cesty od kláštera, oddělení od neklášterního prostředí, velmi pravděpodobně vlastní pracovní sílu, patrně i vnější tvářnost dvora. Poslední dva údaje jsou jen hypotetické, založené na nepřímých důkazech (Neumann 1926, s. 118; Kłoczowski 1968, 424; Smetánka-Klápště 1981, 419-423, 449; Anderle-Rožmberský-Švábek 1984, 64-72), nicméně se domnívám, že v plaském případě o grangie, alespoň z hlediska jejich zakladatelů, šlo.

Na závěr této části bych ráda shrnula získané poznatky: V období před rokem 1250 založil klášter na Plassku 11 dvorů. Jeden dvůr snad vznikl vlastní kolonizací, ostatních 10 na místech již kolonizovaných. Dvory založené na lokalitách ležících mimo jádro klášterního majetku (2), byly patrně příliš vzdáleny od kláštera, než aby mniši měli zájem obhospodařovat je vlastními silami. Proto u nich zůstalo i vesnické osídlení. Tyto dvory bych za grangie nepokládala.

V oblasti blízké klášteru byly vybudovány grangie spravované přímo klášterními lidmi (8). Ve všech těchto případech došlo k náhradě původního osídlení klášterním dvorem. Vzhledem k tomu, že neznáme u všech lokalit charakter staršího osídlení, nemůžeme přesně posoudit změny, ke kterým zde došlo. Na základě písemných pramenů lze konstatovat, že při této příležitosti byly zrušeny minimálně dvě vsi. Počet zrušených vsí byl však patrně vyšší (maximálně až 8). Proč byla pro plaské dvory vybrána místa již osazená, ač bylo možno založit je v lesích, za daného stavu znalostí nevyplývá.

KLÁŠTERNÍ DVORY 1250-1420

Z období po polovině 13. století máme zprávy o řadě dvorů patřících klášteru plaskému, sedleckému, hradištskému, oseckému, vyšebrodskému, zlatokorunskému i opatství ve Klášterní Skalici. Pro četnost zpráv by nebylo možno probírat podrobně stav a vývoj dvorů na jednotlivých klášterstvích. Proto se pokusím o sumární přehled vztahu dvorů a vesnického osídlení.

Při vzniku klášterních dvorů mohlo docházet z hlediska sídelního k několika variantám.

1. *Dvůr založen na zeleném drnu, v místě dosud nekolonizovaném.* K tomuto případu docházelo často v nejbližším zázemí kláštera (např. dvory kláštera vyšebrodského: curia apum – RBM III, č. 872, s. 345; curia vaccarum, curia caprarum, Ruckenhof – UBH č. 139, s. 156–157) nebo v oblastech lesních újezdů (Skláře – Glashof kláštera vyšebrodského – RBMV III, č. 794, s. 312; Nové Dvory – Curia nova kláštera sedleckého – AC II, č. 204). Vzhledem k tomu, že dvůr byl první sídelní jednotkou v daném prostoru, celá lokalita často nese jeho jméno. Ve středověkých pramenech toto jméno s ohledem na cistercký původ bývá německé nebo latinské, v nové době latinská jména přejímají formu českou nebo německou podle jazykové příslušnosti obyvatel.
2. *Dvůr založen vedle stávající vsi.* V těchto případech zůstává vesnické osídlení zachováno; nejasnou se jeví otázka plužiny. Byla původní plužina rozdělena mezi ves a dvůr, nebo byla pro dvůr získána půda nová? (Škrle kláštera oseckého – RBM IV, č. 883, s. 351; Hořice kláštera vyšebrodského – UBH č. 139, s. 156–157; Libenice kláštera sedleckého – RBMV III, č. 210, s. 94–95.)
3. *Dvůr přebudován ze staršího šlechtického nebo knížecího dvorce stojícího mimo ves.* Při této příležitosti dochází k přestavbě areálu, dvůr přejímá polnost staršího dvorce. Případného sousedního vesnického osídlení se tyto změny dotýkat nemusí. (Poboří kláštera sedleckého – CDB I, č. 155, s. 156, RBM IV, č. 779, s. 307–308.)
4. *Dvůr jako součást roztpýleného osídlení.* Tvoří jednu z buněk většího sídelního celku, ostatní sídelní jednotky nemusí narušovat. (Slapy kláštera zbraslavského – DRC, s. 310.)
5. *Dvůr nabrazuje původní ves.* Dvůr vybudován na místě starší vsi, přejímá její plužinu. Známe 2 doklady z klášterství oseckého (Domaslavice, Hrnčíře), kde na místě vsi doložených počátkem 13. století (např. CDB II, č. 64, s. 59) jsou před polovinou 14. století dvory (RBM IV, č. 829, s. 325, č. 883, s. 351), kdežto vsi již neexistují. Časově nelze tyto změny blíže určit, snad by bylo možno uvažovat o počátečních fázích vývoje panství, neboť oba dvory patří do nejbližšího zázemí kláštera; vyloučena však není ani fáze reorganizace, jež je doložena v okolí Hrdlovky před rokem 1340. V tomto případě by bylo možno hypoteticky uvažovat o možnosti, že obyvatelé zrušené vsi Hrnčíře byli převezeni do nově založené vesnice Nova villa (Charvátová 1984, 244).
6. *Dvůr jako součást vsi.* Případy, kdy klášterní dvůr tvoří součást vsi, jsou poměrně časté. Obvykle se jedná o dvory malé, s nevelkým rozsahem polností. Většinou jde o hospodářská zařízení, která klášter sám nezaložil, ale přejal z rukou jiných majitelů. (Dua curias sitas in villa Chvostary, sedlecké klášterství – RBM II, č. 1865, s. 801, curia in villa Řečany, sedlecké klášterství – MJČ II, s. 473; Radešov kláštera oseckého – RBM III, č. 353, s. 144, č. 417, s. 170.)

Dosud byla řeč o vztahu dvorů a vsi v době vzniku dvorů. Dvory však ovlivňovaly osídlení i v době pozdější, v době své existence i případně svého zániku. I zde máme několik možností vzájemného vztahu.

1. *Dvůr –základ dalšího osídlení.* V mladších dobách své existence stávaly se dvory často jádrem, kolem něž vznikalo další osídlení. Tato možnost se týkala většiny dvorů původně osaměle stojících. V době, kdy kláštery již dvůr neobhospodařovaly vlastní pracovní silou, či se režijního hospodaření zcela

vzdaly, bylo zapotřebí lidí, kteří by na dvoře pracovali a kteří by sídlili v jeho blízkosti. Typem nového sídliště mohla být ves (Nové Dvory kláštera sedleckého – MJČ I, 511) nebo dvorec lidí při dvoře pracujících (Vyšné kláštera Zlatá Koruna – „curia ad colonum pertinente“ – UBG č. 75, s. 140).

2. *Dvůr přestavěn na vesnici.* Ve 14. století, v době, kdy některé kláštery se vzdávaly hospodářské aktivity, mohlo dojít i k extrémním případům, že dvůr byl zrušen a na jeho místě založena nová ves, jež přešla rozparcelovanou původní pluzinu dvora (Kaznějov kláštera plaského, RBM IV, č. 1733, s. 692 až 694).

ZÁVĚR

Cistercké kláštery svým systémem hospodářských dvorů osídlení nepochybně ovlivnily. Toto ovlivnění bylo poměrně široké, týkalo se reorganizace jednotlivých sídelních jednotek, rozšiřování pluziny, jejího přeplánování, dozajista i přeměny komunikačního systému panství, v pozdější době pak i vzniku nového osídlení. Přímé rušení vsí bylo pouze jednou ze širšího spektra změn, ke kterým docházelo. Frekvence rušení vesnic byla patrně častější ve starší době, o které jsme mluvili jako o fázi ovlivnění cisterckým hospodářským modelem. Na neštěstí však z tohoto období máme doklady pouze z jednoho klášterství, které ve své ojedinelosti jsou málo průkazné. V mladším období se zdá, že případy náhrady vesnice dvorem jsou poměrně řídké.

Všechny uvedené úvahy je nutno pokládat za hypotézy, neboť vycházejí jen ze zlomkovitých údajů písemných pramenů. Pro lepší poznání sídelních změn, ke kterým docházelo na cisterckých panstvích, bylo by žádoucí jejich ověření z hlediska archeologického. Zde, na cisterckých klášterstvích, se právě díky zachovaným písemným pramenům nabízí vhodné téma, jež by mohlo přispět k hlubšímu poznání sídelního mechanismu středověkých Čech.

Prameny a literatura

- ÁČ: Archiv český II, Praha 1842, ed. F. Palaoký.
- Anderle J., Rožmberský P., Švábek V., 1984: Hrad Železnice či dvůr Třebekov? in: Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 84, 64–72, Plzeň.
- Beresford M., 1965: *The Lost Villages of England*, London.
- Berman C., 1979: *Administrative Evidence for the Cistercian Grange. The Record of the Cartularies of Bonnecombe, Cîteaux XXX*, 201–220.
- Desmond L. A., 1975: *The Appropriation of Churches by the Cistercians in England to 1400. Analecta Cisterciensia XXXI/2*, 246–266.
- DRC: *Decem registra censuum Bohemica compilata aetate bellum hussiticum praecedente*, Praha 1881, ed. J. Emler.
- Charvát P., 1978: *Slovanské osídlení Vraclavska do poloviny 13. století*, neubl. kandidátská disertační práce, Archeologický ústav ČSAV, Praha.
- Charvátová, K. 1984: *Kolonizace osekého kláštera ve 13. a 14. století*, *Folia Historica Bohemica* 6, 235–288.
- 1985: *Význam cisterciáckého řádu pro osídlení Čech*, *Archaeologia historica* 10, 415–421.
- Kłoczowski J., 1968: *Zakony na zemiach polskich w wiekach średnich*. In: *Kościół w Polsce I*, Średniowiecza. Kraków.
- Lékai L. J., 1977: *The Cistercians*. Kent State University Press.
- MJČ: A. Profous, *Místní jména Čechách*, díl I, II, Praha 1949, 1954.
- Neumann A., 1926: *Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově*, Olomouc.
- RBM: *Regesta diplomatica nec hon epistolaria Bohemiae et Moraviae*, Praha 1882 sqq, ed. J. Emler et al.
- RBMV: *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV*, tomus III, *Fontes archivi publici Trebonensis*, Praha 1977, ed. B. Kopiczková.

- Ribbe W., 1980: Die Wirtschaftstätigkeit der Zisterzienser im Mittelalter: Agrarwirtschaft. In: Die Zisterzienser. Ordensleben zwischen Ideal und Wirklichkeit, 203–215. Köln.
- Roehl, R., 1972: Plan and Reality in a medieval monastic Economy: The Cistercians. In: Studies in Medieval and Renaissance. History IX, 81–113, Lincoln.
- Schich, W., 1980: Die Wirtschaftstätigkeit der Zisterzienser im Mittelalter: Handel und Gewerbe. In: Die Zisterzienser. Ordensleben zwischen Ideal und Wirklichkeit, 217–236. Köln.
- Smetánka Z., Klápěš J., 1981: Geodeticko-topografický průzkum zaniklých středověkých vsí na Černokostecku, PA LXXII, 416–458.
- UBG: Urkundenbuch des Cisterciensertiftes Goldenkron in Böhmen, Fontes rerum austriacarum XXXVII, Wien 1872, ed. M. Pangerl.
- UBH: Urkundenbuch des Cisterciensertiftes zu Hohenfurt in Böhmen, Fontes rerum austriacarum XXIII, Wien 1865, ed. M. Pangerl.

Zusammenfassung

Die Beziehungen der Meierhöfe zur ländlichen Besiedlung auf den Herrschaften der Zisterzienserklöster in Böhmen

Die Expansion der Zisterzienserklöster, die im 12. und 13. Jahrhundert den größeren Teil Europas erfaßte, spielte in der Siedlungsgeschichte eine beträchtliche Rolle. In diesem Zusammenhang wird meist die Kolonisationsaktivität dieser Klöster angeführt. Doch war die Kolonisation nicht die einzige Art, in der die Zisterzienser die Besiedlung beeinflussten. In dieser Hinsicht war nämlich auch die Restrukturierung des Siedlungsnetzes von Bedeutung, zu der es infolge der Organisation und Entwicklung der Zisterzienserrhschaften gekommen ist. Eine der Äußerungen dieser Restrukturierung war die planmäßige Liquidierung der bisherigen ländlichen Besiedlung und ihr Ersatz durch die Grangien genannten Wirtschaftshöfe. Diese Erscheinung war auf dem Gebiet Englands am häufigsten, ist jedoch auch in West- und Mitteleuropa belegt.

Der Beitrag will vor allem die Lage in Böhmen werten und die Fragen nach der Beziehung zwischen den klösterlichen Meierhöfen und der Besiedlung des flachen Landes zu beantworten versuchen: Ist es auch in Böhmen im Zusammenhang mit der Gründung und dem Betrieb von Meierhöfen zur Liquidierung von Dörfern gekommen? Welchen Einfluß mochte hier das Wirtschaftsmodell der Zisterzienser ausgeübt haben?

Vom Standpunkt der Entwicklung des ökonomischen Denkens der Zisterzienser lassen sich die böhmischen Klöster in zwei Gruppen einteilen: In die erste gehören Abteien, die vor dem Jahr 1200 entstanden waren, bei denen man in den frühen Entwicklungsphasen den Einfluß des Zisterzienser Wirtschaftssystems voraussetzen kann (Klöster Sedlec, Plasy, Nepomuk, Hradiště, Svaté Pole). Die zweiten Gruppe bilden jene Klöster, die im 13. und 14. Jahrhundert zu einer Zeit gegründet wurden, als die Gedanken einer autonomen Ökonomik bereits verlassen waren und die Zisterzienser zu einer üblichen feudalen Obrigkeit wurden (Osek, Vyšší Brod, Zlatá Koruna, Zbraslav, Klášterní Skalice).

Aus dem Zeitraum, in dem die Klöster unter dem Einfluß des Wirtschaftsmodells der Zisterzienser stehen konnten, besitzt nur ein einziges böhmisches Kloster, das Kloster Plasy, schriftliche Quellen. In der Zeit 1146–1250 gründete dieses Kloster in seiner Umgebung elf Meierhöfe. Einer von ihnen entstand vielleicht durch eigentliche Kolonisation, die übrigen zehn an bereits kolonisierten Stellen. Die beiden an Orten gegründeten Höfe, die bereits außerhalb des Kerns der Klosterbesitze lagen, waren wohl allzu weit entfernt, als daß die Zisterzienser Interesse gehabt hätten, sie mit eigenen Kräften zu bewirtschaften. Deshalb blieb bei diesen beiden Höfen auch die ländliche Besiedlung bestehen.

Auf dem klosternahen Gebiet wurden die acht errichteten Meierhöfe offenbar von Klosterleuten verwaltet. Diese Höfe hält die Autorin für Grangien des Klosters Plasy, obwohl sie nicht alle Bedingungen der klassischen Zisterziensergrangien erfüllt haben. Im Fall der Entstehung dieser „Grangien“ kam es bei allen zum Ersatz der ursprünglichen Besiedlung. Nachdem jedoch der Charakter der älteren Besiedlung nicht bei allen Lokalitäten bekannt ist, lassen sich die Änderungen, zu denen es gekommen ist, nicht genau beurteilen. Schriftlichen Quellen zufolge wurden bei dieser Gelegenheit mindestens zwei Dörfer liquidiert. Ihre Zahl mußte jedoch höher gewesen sein (maximal acht). Weshalb für die Lokalisierung der Meierhöfe von Plasy bereits besiedelte Stellen ausgewählt wurden, obwohl man sie in Wäldern gründen konnte, ist bei dem gegebenen Stand des Wissens nicht klar.

Aus jüngeren Zeiten existieren über Klösterhöfe eine Reihe von Berichten. Die Autorin bringt bloß eine summarische Übersicht der möglichen Beziehungen zwischen dem Meierhof und der ländlichen Besiedlung:

1. Gründung eines Meierhofs auf grünem Rasen, an einer bisher noch nicht kolonisierten Stelle.

Dieser Typ ist im Hinterland des Klosters oder in Gebieten klösterlicher Waldbezirke häufig. Nachdem es sich um die erste Siedlungseinheit des gegebenen Raums handelt, trägt die ganze Lokalität gewöhnlich dessen Namen.

2. Gründung des Meierhofs neben einem bestehenden Dorf.
3. Umbau des Meierhofs aus einem älteren Herrenhof, dessen Flurbild er übernimmt.
4. Der Meierhof ist Bestandteil einer zerstreuten Besiedlung.
5. Der Meierhof ersetzt das ursprüngliche Dorf, ein verhältnismäßig seltener Fall. Bisher sind aus dem gegebenen Zeitraum nur zwei Fälle bekannt, beide aus dem Klosterbereich Osek.
6. Meierhof als Bestandteil eines Dorfs; meist handelt es sich um kleinere Wirtschaftseinrichtungen, welche die Klöster nicht gründeten, sondern von anderen Eigentümern übernahmen.

Beziehungen zur Zeit der Existenz oder des Abkommens eines Hofes.

1. Der Meierhof als Grundlage weiterer Besiedlung. Betrifft meist Zeiten, in denen die Klöster Meierhöfe schon nicht mehr mit eigenen Kräften bewirtschafteten. Die neue Siedlung konnte ein Dorf oder ein Gehöft der auf dem Meierhof arbeitenden Menschen sein.
2. Zu einem Dorf umgebauter Meierhof. Ein Extremfall, wenn der Hof liquidiert und an seiner Stelle ein Dorf angelegt wurde, welches das parzellierte Flurbild des Meierhofs übernahm.

